

Розвиток професійних навичок та вмінь майбутніх соціальних працівників

Шевчук Оксана Миколаївна

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Сучасному суспільству потрібні компетентні фахівці, які знають специфіку своєї справи та здатні працювати в умовах, що постійно змінюються. В даний час соціальна робота розглядається як «система теоретичних знань і заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом наснаження і підтримки найменш захищених верств суспільства та протидії факторам соціального виключення» [5, с. 5].

Соціальна робота – це практична діяльність, що відбувається у складному, змінному середовищі. Вона покликана надавати людям можливість якомога повніше розвивати власний потенціал, збагачувати своє життя та попереджувати виникнення дисфункцій. Використовуючи теорії людської поведінки та соціальних систем, соціальна робота виникає там де має місце взаємодія людей з їхнім оточенням. Соціальна робота будує свою методологію на «базованих на доказах» знаннях, отриманих з досліджень та оцінювання практики соціальної роботи, включно зі специфічними знаннями відносно їхнього контексту [4, с.144–145].

Щоб стати фахівцем, необхідно опанувати відповідні навички та вміння. При організації освітнього процесу у вищій школі необхідно використовувати методи і форми навчання, що дозволяють студентам не лише отримувати знання та вміння, але й освоювати цінності професії. Вони включають базові та спеціальні навички спілкування, уміння встановлювати професійні робочі стосунки з клієнтом, допомагати клієнтові «побачити» себе з боку, навички в аналізі проблемних ситуацій, постановці цілей, розробці плану дій, оцінці своїх дій та дій клієнта. Розвиток професійних навичок та вмінь майбутніх

соціальних працівників у процесі вивчення курсу «Практикум з соціальної роботи» полягає в практичному опануванні цих навичок. Експериментально, практикуючи їх спочатку на собі, на своїх близьких, друзях, колегах по навчанню, а потім вже на клієнтах. Соціальна робота на індивідуальному рівні ґрунтується на міжособистому спілкуванні. Фахівець зобов'язаний володіти навичками встановлення правильних і ефективних взаємин з клієнтом. Взаємини, таким чином, розглядаються як засіб досягнення мети соціальної роботи [2, с. 96–101].

Для розвитку професійних навичок та вмій майбутніх соціальних працівників на практичних заняттях з дисципліни «Практикум з соціальної роботи» використовуються активні форми навчання. Виділимо деякі форми і методи роботи, які, на нашу думку, є найбільш ефективними у навчанні соціальних працівників:

– групова робота – передбачає створення умов для освоєння студентами нового досвіду, що проживається ними безпосередньо під час навчального процесу, організацію комунікативної діяльності між студентами, перехід викладача з ролі носія знань в позицію партнера-помічника. Значення групової роботи полягає в спонуканні учасників до активності, самостійності і відповідальності, покращує процес засвоєння, запам'ятовування і використання нових знань; створює цілісну картину освітнього процесу, що полегшує застосування знань в реальних ситуаціях; підвищує пізнавальну мотивацію і зберігає працездатність учасників групи;

– ігрові технології – це метод, який активізує навчальну діяльність в умовах ситуацій, направлених на відтворення і засвоєння професійного досвіду. Цілі гри більшою мірою узгоджуються з практичними потребами студентів, крім того, ігрова форма відповідає логіці діяльності, включає момент соціальної взаємодії, формує навички професійного спілкування;

– метод кейсів і практичних ситуацій – метод навчання, призначений для вдосконалення навичок і отримання досвіду в наступних сферах: виявлення, відбір і вирішення проблем; робота з інформацією – осмислення значення

деталей, описаних в ситуації; аналіз і синтез інформації й аргументів; робота з припущеннями і висновками; оцінка альтернатив; прийняття рішень; слухання та розуміння інших людей – навички групової роботи. Безпосередня мета методу – спільними зусиллями групи студентів проаналізувати ситуацію, яка має місце у реальному житті і розробити практичне рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів і вибір кращого в контексті поставленої проблеми;

– «Мозковий штурм» («Мозкова атака») – цей метод навчання застосовується як для обговорення всією групою учасників, так і в малих групах. Його мета – сформулювати якомога більше ідей на задану тему. «Мозковий штурм» проводиться у два етапи: на першому етапі формулюють ідеї, на другому їх оцінюють. Зазвичай використовується дошка або аркуші фліп-чартного паперу, де один з учасників записує ідеї так, щоб усі могли їх бачити. Це стимулює мислення і є зручним для відбору кращих ідей у ході оцінювання на другому етапі.

«Мозковий штурм» вимагає повного розкріпачення думки і свободи для уяви; чим найнеочікуваніша ідея, тим більше підстав розраховувати на успіх. Чим більше висунуто пропозицій, тим вище вірогідність появи нової і цінної ідеї. В ході сесії вітаються доповнення, удосконалення і розвиток ідей, запропонованих учасниками «мозкової атаки» [1, с. 22–28; 3, с. 1].

У процесі проходження курсу «Практикум з соціальної роботи» студенти беруть участь у тренінгу професійних якостей соціального працівника та групового обговорення проблем практичної роботи. Таким чином, «Практикум з соціальної роботи» вносить певний вклад у вирішення проблеми впровадження активних методів навчання в процес підготовки соціальних працівників у вищій школі.

Як основні цілі практичних занять з соціальної роботи можна виділити наступні: по-перше, практичні заняття повинні допомогти студентам краще осмислити теоретичний матеріал, систематизувати і структурувати отриману на

лекціях інформацію, сформувати понятійний апарат, необхідний для осмислення основних соціально-психологічних проблем.

По-друге, на практичних заняттях студенти повинні навчитися пов'язувати теоретичний матеріал з соціально-психологічними явищами повсякденного життя, формувати навички психологічного аналізу соціальної реальності, розвивати уміння аналізу своїх соціально-психологічних характеристик і особливостей поведінки.

Розвиток вмінь та навичок майбутніх соціальних працівників включає в себе сукупність різних методів та засобів, а також різноманітних форм організації навчально-пізнавального процесу, таких як лекції, семінарські та практичні заняття, тренінги, самостійну та самоосвітню роботу, індивідуальні та групові консультації (Т. Б. Иванова, А. А. Козлов, 2001).

Метою практичної підготовки студентів під час викладання дисципліни є соціально-психологічна підготовка до безпосередньої індивідуальної взаємодії з клієнтом, формування вмінь і якостей, необхідних для соціальної роботи з клієнтом, закріплення їх теоретичних знань, а також накопичення практичних умінь і навиків, розвиток самостійності в ухваленні рішень, формування творчих здібностей, можливості працювати в колективі.

У процесі проходження курсу «Практикум з соціальної роботи» студенти беруть участь у тренінгу професійних якостей соціального працівника, формують початкові практичні навички з основних напрямів соціальної роботи за допомогою тренінгів.

Для проведення тренінгів студент повинен знати: типи та види тренінгових груп; принципи та правила роботи тренінгової групи; динаміку групового процесу; основні тренерські ролі; вимоги до організації та проведення тренінгів; основні дидактичні засоби оволодіння уміннями та навичками.

Навички (мікротехніки), які формуються тренінгом: організація простору бесіди; встановлення та підтримка невербального контакту; зустріч-знайомство; безмовне слухання, уточнення, переказ, перевірка правильності розуміння клієнта, перефразування, подальший розвиток думки клієнта;

відкриті та закриті запитання; емпатійні висловлювання; рефлексія змісту та рефлексія почуттів; резюмування, інтерпретація, аргументація; повідомлення інформації; конфронтація; формулювання альтернатив.

Таким чином, активні методи навчання гарантують високу міру включеності студентів в освітній процес, придбання і розвиток у них професійних, інтелектуальних, поведінкових навичок та вмінь. Завдяки активним методам навчання студенти розробляють власні стратегії поведінки та виробляють свої стилі професійної діяльності. Активні методи навчання формують установки професійної діяльності, вони насичені зворотним зв'язком, сприяють більшій залученості студентів, стимулюють до рефлексії тощо. Крім того, у них формується відчуття колективної відповідальності за свою діяльність.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В. Тренінг як інноваційна форма соціально-педагогічної роботи / Безпалько О. В. // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2004. – № 1. – С. 22–28.
2. Козлов А. А. Практикум социального работника / Козлов А. А., Иванова Т. Б. – Ростов н/Дону : Феникс, 2001. – 320 с.
3. Родионова Е. А. Интерактивные методы обучения специалистов психолого-социального профиля [Электронный ресурс] / Е. А. Родионова. – Режим доступа: <http://sovla.ru/article.php?id=87&mode=art>. – с. 1.
4. Семигіна Т. Міжнародне визначення соціальної роботи / Семигіна Т., Брижовата О. // Соціальна політика і соціальна робота. – 2002. – № 3, 4. – С. 144–145.
5. Соціальна робота в Україні: перші кроки / За ред. В. І. Полтавця. – К. : КМ Академія, 2000. – С. 5.